

Ruszoly József, A választási bíráskodás Magyarországon 1848 - 1948, Budapest 1980, s. 564

Práca maďarského právneho historika J. Ruszolya o volebnom súdnictve v Uhorsku v rokoch 1848-1948 sa opiera o jeho dlhoročný výskum v maďarských archívoch a knižniciach i o štúdium maďarskej i zahraničnej literatúry o dejinách štátu a práva, o politických dejinách Európy a o politológii i o všeobecnej histórii Uhorska a Európy. Výsledky svojej práce obhájil v roku 1977 ako kandidátsku prácu pod názvom Volebné súdnictvo v Uhorsku a jeho dejiny (A választási bíráskodás története Magyarországon. Szeged 1976) a z ktorej uverejnil niekoľko čiastkových prác v rámci Acta iuridica et politica segedínskej univerzity. Priamo s nami recenzovanou prácou súvisí v Acta publikovaná práca Dejiny volebného súdnictva v Európe (A választási bíráskodás története Európában. Szeged 1975), Dejiny právnej úpravy volebného súdnictva v Uhorsku od obdobia reforiem až po uzákonenie zák. čl. 8/1945 (A választási bíráskodás szabályozásának története hazánkban a reform kortól az 1945. évi VIII. tc. megalkotásáig. Szeged 1979) a Súpis voličov a volebné súdnictvo v Uhorsku v rokoch 1848-1875 (Választói összeírás és választási bíráskodás Magyarországon 1848-1875. Szeged 1980). Všetky tieto čiastkové práce J. Ruszolya vychádzajú z jeho kandidátskej práce, podrobnejšie rozoberajú nastolenú problematiku, ktorá sa v reprezentatívnej proporcionalite a v širších súvislostiach rozoberá aj v nami recenzovanej práci. Preto sa s nimi osobitne zaoberať nebudeme.

J. Ruszolyova práca o volebnom súdnictve v Uhorsku od nastolenia buržoázneho právneho poriadku až po začiatky budovania socialistického štátu v Maďarsku po roku 1945, resp. 1947 nastoľuje závažný problém štátoprávneho a politického významu. Ním spracovaná tematika sa v praxi dotýkala kľúčových otázok politického života: volieb parlamentných poslancov, teda otázok celého parlamentarizmu v Uhorsku. A v štáte, v ktorom sa nedokončila buržoázna revolúcia v rokoch 1848/49 a v politickom živote sa uplatňovali feudálne triedy aristokracie a veľkostatku viac ako v iných európskych parlamentných štátoch a v ktorom sa potláčala zásada rovnoprávnosti nemaďarských národov, parlamentné volby a súdnictvo nad nimi patrili k exponovaným inštitúciám politického systému. Autor si plne uvedomil dôležitosť svojej témy pre riešenie základných otázok dejín štátu a práva v Uhorsku tak z hľadiska triedneho ako aj z hľadiska národnostného. V úvode svojej práce sa prihlásil k historicko-materialistickému posudzovaniu nastolených problémov a s prihliadaním na riešenie aj národnostnej otázky v historickom Uhorsku. Pravda, v svojej práci sa zameriaval v prvom rade

na otázky dejín štátu a práva, kým ostatných otázok politického života sa dotkol len okrajove.

V úvodných kapitolách definuje predmet svojej práce a volebné súdnictvo chápe ako relatívne samostatnú právnu inštitúciu buržoázneho ústavného práva, ktorá úzko súvisí s daným volebným systémom, s právnym postavením poslancov a s činnosťou parlamentu, ale aj s celkovou organizáciou najmä ústavnoprávneho súdnictva príslušného štátu. Preto sa problematika volebného súdnictva s týmito oblasťami čiastočne kryje, čiastočne dopĺňa, ale súčasne nastoľuje samostatnú problematiku organizačno-procesuálneho a materiálno-právneho charakteru. Ide najmä o otázky, ktoré fórum má rozhodovať o zákonnosti parlamentných volieb, v akom pokračovaní sa má uskutočniť dokazovanie a rozhodovanie a nakoniec na základe akých príčin možno výsledok volieb potvrdiť, zrušiť alebo upraviť. Autor sa teda sústreďuje na tú časť ústavného práva, v ktorom sa poslanecký mandát legitimuje (pred orgánom parlamentu) a verifikuje (pred orgánom súdnej právomoci). Za predmet svojho výskumu považuje každý sporný poslanecký mandát bez ohľadu na to, v ktorom štádiu proti nemu zasahuje volebný súd. Takto sa dostal k volebnému súdnictvu v širšom slova zmysle.

Vlastné jadro Ruszolyovej práce spočíva v analýze cca 1000 prípadov, v ktorých sa príslušné fórum zaoberalo platnosťou poslaneckého mandátu. Podkladom mu bol archívny materiál uhorského parlamentu vo fonde Maďarského krajského archívu a nie súdne spisy, napr. v období rozhodovania Kúrie, lebo tento materiál sa zničil. Tým sa kazuistický výklad témy značne ochudobnil, pretože parlament dostával len základné dokumenty (najmä petície oprávnených voličov a rozhodnutie Kúrie) a nie priebeh vlastného dokazovania dôvodov neplatnosti mandátu. Na základe atomizovaného rozboru jednotlivých prípadov podľa právnych prvkov rekonštruoval právny výklad kompetenčného postupovania pri petíciách o vyhlásenie neplatnosti poslaneckého mandátu až po výklad materiálnoprávnej stránky neplatnosti mandátu. Takýmto právnohistorickým prístupom síce dosiahol plastický výklad jednotlivých prvkov celej právnej inštitúcie volebného súdnictva v jednotlivých historických obdobiach, ale stratil sa mu celostný pohľad na triedny a národný charakter postupu vládnych kruhov v Uhorsku proti svojim potenciálnym politickým protivníkom z radov nezemanských a nemaďarských kruhov. Výklad problematiky volebného súdnictva rozčlenil na tri obdobia. V období 1848-1901 o platnosti mandátov rozhodoval parlament vo vlastnej kompetencii v plenárnych zasadnutiach (v rokoch 1848-1868), alebo v overovacích komisiách (v rokoch 1869-1901). V období 1901-1918 funkciu volebného súdu vykonávala Kúria na základe zák. č. 15/1899 o čistote volieb a v období 1920-1944 overovacie komisie národného zhro-

maždenia, resp. volebné súdy v rámci správneho súdnictva. Na záver uvádza nový systém volebného súdnictva v Maďarsku v rokoch 1945-1948.

Pozitívne i negatívne stránky historickoprávneho prístupu autora k problematike sa ukázali napríklad pri výklade zrušenia poslaneckého mandátu zborovského poslanca Adolfa Bobrjanského, významného politického a spoločenského činiteľa v hnutí Ukrajincov-Rusínov v Uhorsku v období buržoáznej revolúcie a ich národného obrodnenia, ktorý rovnakú úlohu zohral aj v politických dejinách slovenského národa v tomto období. Autor jeho prípad rozobral podľa jednotlivých prvkov a podarilo sa mu dokázať relatívne pokrokové myslenie jednotlivých poslancov pri vybavovaní sťažnosti bývalého zborovského poslanca Jozefa Jakovicha, ktorý napadol Bobrjanského poslanecký mandát žalobou pre trestný čin vlastizrady, ktorého sa A. Dobrjanský mal dopustiť v rokoch 1848-1849, keď stál na strane proti maďarskej revolúcii, keď privolať ruské vojská do Uhorska na potlačenie maďarskej revolúcie a v dobe Bachovho absolutizmu zastával významné funkcie v administratíve Uhorska a nakoniec posobil ako radca Miestodržiteľskej rady v Budíne. Autor vyslovuje poľutovanie, že sovietsky historik I. G. Kolominec (Tomsk 1961-1962) pomerne pozitívne hodnotí pôsobenie A. Dobrjanského, ktorý podľa neho bol predstaviteľom "klerikálneho buržoázneho politického smeru". (s. 61). Autor aj v tomto prípade ukázal, že sa nevedel zbaviť v maďarskej historiografii už tradičného pohľadu na udalosti a osobnosti v polovici 19. storočia, ktorým pokrokovosť sa mohla prisúdiť len v prípade ich kladného postoja k maďarskej revolúcii. A práve prípad šarišského ľudu a konkrétne A. Dobrjanského dokazuje, že nositeľmi udalostí maďarskej revolúcie i ďalšieho politického života v Šariši bola reakčná aristokracia a zemanstvo a že aj klerikálno-buržoázny A. Dobrjanský (prípadne Ján Hlaváč v službách viedenskej vlády) sa viac staral o spoločenský a hospodársky pokrok šarišského ľudu, ako maďarskou historiografiou za pokrokovú vyhlasovaná aristokracia a zemanstvo. Veď aj v prípade zrušenia poslaneckého mandátu A. Dobrjanského v roku 1861 triedne i národne exkluzívny maďarský parlament prihliadal k jeho "panslavistickej" a "komunistickej" agitácii, ktorej podstata spočívala v používaní volebných zástav s rusínskymi nápismi a v jeho volebných prisľuboch, že roľníckemu rusínskemu obyvateľstvu svojho volebného okresu získa od vrchnosti pasienky, lesy a ochráni ich pred komasáciou. išlo teda o národný prejav rusínskych voličov a o ich sociálne potreby, proti ktorým vystupovali privilegované triedy Šariša. Aj prípad zrušenia mandátu A. Dobrjanského v roku 1861 ukazuje, že aj právnohistorickou metódou sa možno priblížiť k objektívnejšiemu poznaniu historického vývoja len hodnotením postojov a ideológie konajúcich osobností prísne z hľadiska triedneho a bez na-

cionálnych predsudkov. Ostatne autor sám cíti, že maďarský parlament zrušil síce Dobrjanského mandát pre procedurálne chyby pri voľbách, ale že v skutočnosti išlo o čosi iného, "o mravné podplácanie" voličov zo strany A. Dobrjanského a jeho kortešov.

Podobne môžeme uviesť prípad petície slovenských voličov proti zvoleniu maďarského poslanca J. Rudnyánszkeho vo vrbovskom volebnom okrese v parlamentných voľbách roku 1906. Tu sa maďarský kandidát vyhrážal slovenským voličom, že za vyvlastňované pozemky pre piešťansko-vrbovskú železnicu dostanú o korunu menej za m² vyvlastnenej pôdy keď nebudú hlasovať za neho. Keby však za neho hlasovali, dostanú vyššiu cenu za vyvlastnené pozemky a okrem toho dostanú odškodné za úrodu na vyvlastnených pozemkoch. Kúria ani len nenariadila vyšetrovanie tohto ináč dokázaného podplácania a vydierania s odvolaním sa na právny názor, že J. Rudnyánszky svoje sľuby neuskutočnil a že nakoniec roľníci by aj tak neboli prijatí museli jeho ponuku, lebo rozhodnutie o tom patrilo do kompetencie súdu. Aj tu triedny a nacionálne determinovaný súd chránil mandát príslušníka maďarského zemanstva a vôbec neskúmal, či postup J. Rudnyánszkeho neovplyvnil voličov. Akademicky predpokladal, že jednoduchý slovenský roľnícky volič bol natoľko právne vzdelaný, že mal vedieť, že J. Rudnyánszky slubuje nad svoju kompetenciu a že J. Rudnyánszky by nebol mohol realizovať svoje vyhrážky. Hoci slovenský roľnícky volič vedel, že "maďarskí páni" na slovenskom etnickom území málokedy rešpektovali platný uhorský zákon, keď išlo o konkrétne záujmy privilegovanej vrstvy a vládnych kruhov maďarského národa, skutočnosť bola taká, že J. Rudnyánszky naozaj porušil volebnoprávne predpisy, ale Kúria jemu dala za pravdu a odmietla petíciu slovenských voličov.

O niekoľko rokov tá istá Kúria postupovala z opačného právneho názoru, keď na žiadosť maďarských voličov zrušila roku 1907 získaný pezinský mandát dr. M. Ivanku. To vôbec nepredpokladala, že slovenský advokát ako poslanecký kandidát poznal natoľko uhorské zákony a politickú prax vládnych maďarských kruhov, že sa nemohol ľahkomyselné dopustiť v svojich programových rečiach trestného činu poburovania proti maďarskému štátu a proti maďarskej národnosti. Ale bolo v záujme maďarského poslaneckého kandidáta zrušiť Ivankov mandát, a preto stačilo zobrať na vedomie niekoľko nepravdivých výpovedí voličov v službách maďarských vládnych kruhov. Slovenská marxistická právna a národná historiografia vysvetľuje obidva prípady tým, že maďarské volebné súdnictvo do roku 1918 bolo mocenským nástrojom vládnych tried maďarského národa, ktorý nedovolil slovenským voličom hlasovať za svojho slovenského kandidáta ani pri dodržaní všetkých volebnoprávných predpisov. V práci J. Ruszolya sa k takémuto triedne

a národne jednoznačnému hodnoteniu volebného súdnictva nedospelo najmä preto, že nepodrobil aspoň triednej kritike volebnú a súdnu prax maďarských vládnych tried na nemaďarskom území. Miestami sa natoľko stotožnil so stanoviskom maďarského volebného súdu, že nekriticky prevzal jeho formulácie "o národnostnom štvaní", "o ohrozovaní maďarských voličov a kandidátov na zdraví" a pod. Slovenská marxistická právna historiografia sleduje nielen súdom stanovené skutkové podstaty, ale snaží sa dopátrať reálnej skutočnosti a tým podrobuje kritike aj činnosť maďarských volebných súdov. Preto dochádza aj k inému hodnoteniu politických a právnych udalostí v spoločných dejinách Slovákov a Maďarov.

Z uvedených prípadov je vidieť, že Ruzsolyova práca sa podstatne dotýka politických a právnych dejín Slovenska a že zaplňa v slovenskej historiografii medzeru pri spracovaní takého závažného problému, ako je právne posúdenie legality poslaneckých volieb na Slovensku. V jeho práci sa spomínajú prípady spornosti poslaneckých mandátov takmer vo všetkých volebných okresoch na Slovensku. Výnimku tvoria len volebné okresy v Trenčíne, v Bytči, v Gelnici, Kežmarku, Sabinove, Humennom, vo Veľkej Ide a pod. V takmer 70 volebných okresoch na Slovensku došlo podľa názoru voličov jednej strany k porušeniu volebno-právnych predpisov. Aj preto slovenský právni a politickí historici sa budú v týchto otázkach opierať o prácu J. Ruzsolya. Budú tak môcť však urobiť len s určitými výhradami a s rezervou, že sa J. Ruzsolyovi nepodarilo plne realizovať predsavzatie čo najviac sa priblížiť k objektívnej pravde.

Práca J. Ruzsolya je vybavená dobrými dvoma registrami: menným a zemepisným. Osobitne treba vyzdvihnúť jeho snahu v zemepisnom registri popri maďarskom znení uvádzať zemepisné názvy na území, ktoré teraz nepatrí do Maďarska, aj terajšie oficiálne názvy v Československu, v Sovietskom zväze, v Rumunsku, Juhoslávii a Rakúsku. Musel prekonať veľa ťažkostí s týmto spojených už aj preto, že sa napríklad na Slovensku zemepisné názvy značne spresňujú. Aj preto sa mu túto úlohu v súvislosti so Slovenskom nepodarilo zvládnuť bez nedostatkov. Napr. Komloša (s. 514) sa nazýva úradne Chmelová, Michalovce nie Mihalce a pod. Napriek týmto drobným nedostatkom i výhradám v záujme väčšej kritiky triedneho volebného súdnictva v starom Uhorsku slovenskí historici budú relatívne kladne hodnotiť snahu J. Ruzsolya podať materiálne podložený obraz o politicky exponovanej téme právnej histórie Uhorska. Aj v tomto prípade by bolo pomohlo veci i autorovi, keby sa pred publikovaním tohto textu bolo aspoň konzultovalo so slovenskými právnymi historikmi, ktorí pracujú na podobnej téme.

Michal Potemra